

1.4. ЗАМЕНИЦЕ

1.4.1. Личне заменице

Једине су од облика са падешком променом који разликују категорију лица.

1. лице — једнина

Номинативу $\acute{\epsilon}\gamma\acute{\omega}$ < ие. **eǵoH* најближе стоји лат. *egō* (поред *egō*), док стинд. *ahám*, ав. *azəm* претпостављају **eǵH-om* (стсл. **азъ** одступа вокализмом).

У акузативу је првобитно ненаглашена форма имала кратак вокал: грч. $\mu\epsilon$, а наглашена дуг: стинд. *mā* < **mē*, уп., са проширењима, стинд. *mā-m*, стсл. **мѧ** > срп. *ме*, стлат. *mē-d* > кл. лат. *mē*. Наглашено $\acute{\epsilon}\mu\acute{\epsilon}$ представља грчко новообразовање.

У генитиву ненаглашени облик гласио је пие. **mei* > стинд. *me*, ав. *mōi*, наглашени **méne* > ав. *tana*, стсл. **мене**. Грчки облици су новообразовања на основу акузатива; наставак варира по дијалектима: јон.-ат. има прономинално *-so* у $\acute{\epsilon}\mu\acute{\epsilon}\omicron$ > $\acute{\epsilon}\mu\omicron\upsilon$, ненагл. $\mu\omicron\upsilon$, јон. $\mu\epsilon\upsilon$; хом. $\acute{\epsilon}\mu\epsilon\iota\omicron$ могло би се свести на **eme-sio*, но можда је посредни метричко дужење; дор. $\acute{\epsilon}\mu\epsilon$ - $\omicron\varsigma$ показује наставак атематске промене, лезб. (и хом.) $\acute{\epsilon}\mu\epsilon$ - $\theta\epsilon\nu$ — прилошки суфикс.

У дативу ненаглашени грчки облик је стар: $\mu\omicron\iota$ = стинд. *me*, ав. *mōi*, стсл. **ми**; наглашени облик $\acute{\epsilon}\mu\omicron\iota$ је грчко новообразовање према лат. *mihi*, стинд. *máhyam* < **me-ǵhi-*.

2. лице — једнина

Номинатив: стар је дорски облик $\tau\acute{\upsilon}$ = лат. *tū*, стсл. **ты** < ие. **tuH*; јон.-ат. $\sigma\acute{\upsilon}$ са σ - према косим падежима.

Акузатив: ие. **tue* > крит. $\tau\phi\epsilon$ > јон.-ат. $\sigma\epsilon$, уп. и стинд. *tvā(m)*, поред ие. **te* > дор. $\tau\epsilon$, уп. стсл. **тѧ** > срп. *ше*.

Генитив: као и у првом лицу, грчко новообразовање на основи акузатива $\tau(F)\epsilon$: $\sigma\omicron\upsilon/\sigma\omicron\upsilon$, $\sigma\epsilon\upsilon/\sigma\epsilon\upsilon$, лезб. $\sigma\acute{\epsilon}\theta\epsilon\nu$, дор. $\tau\acute{\epsilon}\omicron\varsigma$. Ие. наглашени облик реконструирате се као **teue* (стинд. *tava*) ненаглашени — **tei*, уп. стлат. *tī-s*.

Датив: ненагл. $\sigma\omicron\iota$ < $*\tau\phi\omicron\iota$, поред $\tau\omicron\iota$ = стинд. *te*, ав. *tōi*, стсл. **ти**. Наглашени облици настали су у грчком од ненаглашених; ие. је било **te-bhei* > лат. *tibi*, стсл. **теби**, уп. и стинд. *túbhyam*.

1. и 2. лице — двојина

Номинатив/акузатив: **1.** $\nu\acute{\omega}$ = авест. *nā*, стсл. **на** < **noH*; **2.** $\sigma\phi\acute{\omega}$, без ие. паралела; хом. $\nu\omega\iota$, $\sigma\phi\omega\iota$ са аналошким *-i* према генитиву/дативу.

Генитив/датив: **1.** хом. $\nu\omega\iota\nu$, **2.** $\sigma\phi\omega\iota\nu$ > ат. $\nu\omega\nu$, $\sigma\phi\omega\nu$ према наставку именица *-oiν*.

1. и 2. лице — множина

Номинатив **1.** $\eta\mu\epsilon\iota\varsigma$ < **ns-me-es* поред **ns-me-s* > дор. $\acute{\alpha}\mu\acute{\epsilon}\varsigma$, лезб. $\acute{\alpha}\mu\mu\epsilon\varsigma$, **2.** јон.-ат. $\upsilon\mu\epsilon\iota\varsigma$, дор. $\upsilon\mu\acute{\epsilon}\varsigma$, лезб. $\upsilon\mu\mu\epsilon\varsigma$ < **us-m(e)-es*. Грчка новообразовања са именичким *-es* од основе акузатива.

Номинатив се првобитно разликовао основом: **мы**, акузатив **насъ** / **ны**, стинд. *vayam*, ак. *asmān*, *nas*, *yūyam*, *yuṣmān*, *vas*.

Акузатив: стари облик чува се у дор. ἄμέ, лезб. ѓмце = ав. *ahma* < **ns-me*; хом. ἦμε-ας > ат. ἦμας са секундарно додатим наставком консонантске деклинације. Исто тако 2. дор. ὕμέ, лезб. ѓмце < ие. **us-me*, поред млађих облика хом. ὕμέ-ας > ат. ὕμας. Ие. *ns* (> нем. *uns*), *us* су нулски превоји од **nos*, *uos* > стинд. *nah*, *vah* уп., с дугим вокалом, лат. *nōs*, *vōs*, стсл. **насъ** / **ны**, **васъ** / **вы**.

Генитив: хом. ἦμέων, ὕμέων > ат. ἦμων, ὕμων, лезб. ѓмцэон, ѓмцэон су новообразовања на основу акузатива.

Датив: ие. **ns-mé-i*, **us-mé-i* > **nsméi*, **usméi* > стинд. *asmé*, *y-uṣmé* одражен је у ат. ἦμῖν, ὕμῖν, ако се узме да ту дужина одражава дифтонг (уп. δείκ-νυ-μι < **-neu-*). Завршно -v је ту уопштено „ny *erhelkystikon*“. Хом., лезб. ѓм(ν), ѓм(ν), дор. ἄμῖν, ὕμῖν имају кратак вокал према именском наставку -σι(ν).

1.4.1.1. Рефлексивна заменица

Пие. **se-*, уп. лат. акуз. *sē*, стсл. **сѧ** > срп. *се*; у грчком и иир. преобличено у **sue-* према присвојном рефлексиву **s(e)uo-*; промена као код личних заменица 1. и 2. лица; исти облици за све родове, бројеве и лица; нема номинатива:

акуз. **sue* > памф. *ʃhe*, лезб. *ʃe*, хом., ат. *ě*;

ген. **sue-so*: хом. *ěo* (поред *ěio* као *ěmeio*) > *ěū*, ат. *oū*;

дат. **suoι* > лезб. *ʃoī*, хом., ат. *oī*, уп. авест. *x^vāi*.

Изворно није било посебног облика множине. Грчки га је направио по угледу на промену личних заменица од основе датива хом. *σφι*, уп. лат. *sibi*, стсл. **себи** < **sebhei*. Из спојева типа хом. *oī αὐτῶ* настају у јонском и атичком путем универбизације облици са разликовањем рода *έαυτῶ* > *αὐτῶ*, јон. *έωντῶ*.

1.4.2. Показне заменице

Најстарија је *ó*, *ή*, *τό* са тачним еквивалентом у стинд. *sa*, *sā*, *tad*, гот. *sa*, *so*, *þata* < ие. **so*, *seH₂*, *tod*. У класичном грчком има функцију члана; показно значење чува још у микенском, код Хомера (који је, као и Херодот, користи и у функцији релативне заменице), а у атичком у окамењеном изразу *ή δ' ὄς*. За сигматски номинатив (према именској промени) уп. стинд. *sas*. У множини ном. *oī m.* стоји за **tó-i* > стинд. *té*, гот. *þai*; почетна аспирација је према једнини, али уп. дор., хом. *τοί*; *αί* f.pl. такође је плод аналогije, као и *τοί*, уместо **téH₂-es* > стинд. *tās*, гот. *þōs*. Заменице *ὄδε* и *οὗτος* настале су додавањем деиктичке партикуле -*δε*, односно проширења -*и*- и -*то*- на првобитну заменичку основу; *έκεῖνος*, јон. *κεῖνος* < **(e-)ke-eno-s*, делом сродно са *он*. Хом. *μῖν*, мик. *mi*, дор. *νῖν* < **ιμῖν*, удвојен стари ие. акузатив **im* > стлат. *im*, стинд. *im-am*, који се као прост чува у кипарском *iv*.

1.4.3. Односна заменица

Грч. ὅς, ἥ, ὅ = стинд. *yáh, yá, yád*, уп. и стсл. **и-же**.

1.4.4. Упитна и неодређена заменица

Код ње се сачувала стара разлика живог и неживог рода: τίς, τί = лат. *quis, quid*, хет. *kwis, kwid*, уп. стсл. **кз-то, чь-то**. Акузатив τίνα као Ζῆν-α уместо *τιν = хет. *kwin*, ав. *čim*; средњи род **k'id*, уп. још стинд. *cid*, ав. *ciť*. Генитив неживог рода праие. ***k'e-so* у хом. τέο, τεῦ, ат. τοῦ, стсл. **чесо**; ном. множине неживог рода ие. **k'iH₂* у лат. *quia* (стлат. још интерогатив), ав. *cī*, мегар. *σά*, беот. *τά* „зашто“, јон. ἄ-σσα, ат. ἄ-ττα; промена основе тив- по трећој деklinацији секундарно је изведена из основе акузатива.